

Формування носіїв нових суспільних цінностей через активізацію ціннісних орієнтирів на святі-уроці

Стефанюк С.К., професор кафедри політології, соціології, культурології

У статті розглядаються питання, пов'язані з аналізом впливу креативного навчально-виховного діалогу на процеси активізації ціннісних орієнтирів.

Ключові слова: ціннісна орієнтація, педагогіка гуманізму, взаємопогодження, духовний світ, свято-урок.

Постановка проблеми. Прогнозування діалогового спілкування у різних умовах соціальної діяльності та використання знань з різних дисциплін у комплексі, а також спрямування поглядів молоді людини на самоосмислення є умовою вияву позитивного ставлення до сьогоденного та завтрашнього на принципах самоосмислення, самоаналізу. Зміст роботи у цьому напрямі включає у себе організацію груп за інтересами, де з'являється усвідомлене розуміння потреби даної діяльності, переосмислення своїх знань, що проходять через самокорекцію та взаємопогодження в якому виокремлюється особливий компонент духовного світу людини — ціннісна орієнтація, як наслідок вільного обрання ціннісних преваг. Мова йде про поняття «Свято-урок» (лат. *Ferias lectio*) — як сучасну форму організації навчання на основі співробітництва з чітко розподіленими діяльними ролями на занятті, яке побудоване від початку до кінця на основі діалогового креативного дійства (у тому числі сценарного).

Аналіз актуальних досліджень. Педагоги, психологи, соціологи,— такі, як: І. Бех, А.Бойко, В. Гриньова, М.Євтух, І. Єрмаков, О. Сухомлинська, А. Капська, С. Кириленко, С. Сисоєва— вимагають переосмислення поняття “гуманно-творча людина” не тільки у плані філософської концепції, але і як практичну платформу для формування неповторної особистості. На останній ґрунтуватимуться умови, за яких людина зможе виявити плоди своїх природних задатків, а отже — стати щасливою; такий підхід нині має назву гуманізація освіти. У цих жаданнях домінуючою ідеєю є повернення до джерел духовних цінностей і продумування шляхів до запобігання девіаціям.

В. Сухомлинський стверджував, що формування людини-громадянина відбувається тоді, коли дитина не відірвана від креативу, коли відчуває себе часткою народу, і в ній, як сонячний промінь у краплі води, відображається багатовікова історія цього народу. Великий педагог вважав, що джерело, яке живить могутнє почуття любові до життя, Вітчизни, є не лише любов до батька й матері, але й до землі, на якій жили батьки й, треба буде продовжувати життєву естафету. Важливим джерелом гуманізації освіти, на думку В. Сухомлинського, є народна педагогіка: кращі виховні звичаї, традиції народу, що мають можливості формувати гуманно-творчу особистість [3, 4, 16, 12].

Метою статті є висвітлення специфіки функціонального завантаження форм активізації тих, хто хоче пізнавати більше, хто готовий реалізовуватись активніше.

Виклад основного матеріалу. Названа форма роботи є засобом залучення індивіда до загального (уже визначеного, виокремленого, що вимагає актуалізації), пов'язаним із формуванням його прихильностей до певних духовних пріоритетів, суспільних вимірів буттєвостей. Для прикладу, задана тема через пропозицію педагога (за вибором 2-4 креативних студентів) може актуалізуватися за допомогою залучення давніх відомих персонажів (Господиня, Хазяїн, Лірник, Кобзар, козак, гетьман, група бурсаків, мандрівний учитель тощо) і сучасної молоді людини (молодий фахівець, юний дослідник, група студентів). Ще ширше цей приклад розкривається так: якщо це, приміром, дисципліна — «Історія української культури», а тема «Література Незалежної України, зокрема бібліографічний роман» (чи дисципліна «Релігієзнавство» — тема: «Особливості святого письма у світових релігіях»; чи, скажімо, дисципліна «Етика» — тема: «Категорія «благо» у зрізах століть»; чи дисципліна «Естетика» — тема: «Еволюція іконопису як домінанта ісихастичного начала»), то тут креативно перевтілюється кожна персонажна особа, якщо в її мотивах переважають ціннісні орієнтації. Персонажі діалогового само визначального креативного

дійства вимушені бути у ситуації вибору, зокрема знаходження вибору; вільне обирання ціннісних переваг діалогізуючих персонажів виступає основою особливої визначеності серед існуючих альтернатив. Така форма семінару дозволить тому, хто вчиться бути професіоналом, піднятися на рівень самоутвердження і володіння свободою аргументації. Умовне протистояння між персонажами викликає необхідність осмислення тих культурно-ціннісних зломів, які можуть трансформувати одну позицію у принципову іншу площину; важливо тут, щоб викладач, який також може нести тут певне функціональне навантаження, вчасно помітив цю трансформацію й направив її у необхідне русло (згідно задуму; можливо так й задумати, щоб поставити студентів у підсумкову позицію калокагатії). Саме калокагатія й виокремилась у давньогрецькій сфері освіти на, так званих древніх діалогічних творчих ритуалах самоосмислення, що мали назву «Свято-урок», як форма міні театрального дійства[17].

Якщо це школа, то в образі вчителя виступатиме Кобзар, Лірник, Господиня тощо; учні також є дійовими особами в ролях (їх можна взяти із народних відомих свят (Капіжики, Бурульки, якщо це менша дітвора; Берегиня Вирію, Берегиня Суцвіть, Байда — у старшокласників). Названа форма роботи є основоположною в педагогіці гуманізму. Свято-урок — це організаційно-педагогічне діалогічне самовизначення, що є одночасно формою навчання, яка базується на створенні максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку здібностей того, хто вчиться, глибинній повазі до його самовизначення, презентує майстерність у педагогічній професійній діяльності педагога. Такий дидактичний урок є ефективною формою проведення навчально-виховної роботи як цілісного процесу з-посеред усіх раніше випробуваних форм, де можуть бути використані усі засоби педагогічної діяльності (гра, праця, декоративно прикладне мистецтво, ремеслознавча робота, театральне дійство, пісня, фольклорне спілкування, креативно гуманістичне навчання, музикування, виставкова робота), способи й прийоми їх організації. Структура його полягає в такому: а). у використанні

знань, здобутих раніше (у школі це: література, мова історія, географія, малювання, музика, навички, отримані на уроках праці); у Вузі (педагогіка та етнопедагогіка, психологія та етнопсихологія, історія та етнографія, народознавство та етнологія з одночасним використанням зображувальної діяльності, музикування). б). у поповненні знань та навичок з ритміки, співу, зображувальній та трудовій діяльності, а також з краєзнавства, природознавства, валеології; в). у поєднанні гуманно-пізнавального історичного матеріалу з народознавством, літературознавством, етнопедагогічною, культурологічною та з правовою культурою; г). організації спілкування із врахуванням позиції співрозмовника; д). орієнтації на стан навчаючого, де готовність до завдань педагога є зрозумілою і набуває не тільки значущості, а й позитивних переживань; е). опора на систему соціально-ціннісних орієнтацій педагога, уміння здійснювати продуктивне педагогічне спілкування, де педагог і вихованці є партнери; ж). у передбаченні спільних намірів, педагога та вихованця, спрямованих на досягнення мети. Усе разом спонукатиме проводити як спарені заняття, так й комбіновані (в комплексному поєднанні всіх виховних засобів у цілому). На святах-уроках інтенсивно й плідно можуть використовуватись в єдності всі етнопедагогічні та народознавчі засоби самопізнання. Важливим елементом свята-уроку є використання прийому “обрядове дійство”, який у свою чергу є водночас і засобом, і методом. Організаційний аспект свята-уроку, як основи самореалізації, визначається емоційною готовністю кожного учасника до діяльності, тобто добровільно, усвідомлено реалізувати свої запити, інтереси та нахили. [4, 5, 10, 17].

Свято-урок передбачає: постановку завдань (як мотиваційна діяльність); підготовку додаткових підзавдань; роботу вихованців з різними джерелами пізнавальної інформації. В основі підготовки до творчо-самовизначальної персонажно-діалогічної самореалізації має бути соціальна перспектива, що зумовлювала б цілеспрямованість до рольового самовизначення, самоутвердження, відповідальності перед іншими, переосмислення поняття

«культура», само виокремлення (через запропоновані корекційно-виховні напрями теми). Свято-урок має такі ключові особливості: 1). створення ситуації для діалогу та спілкування; 2). створення ситуації для самореалізації, самовизначення; 3). створення ситуації для творчо-оцінкової діяльності; 4). створення умов для засвоєння соціального досвіду[4,13, 14].

Фактори формування неповторної особистості. Виходячи з того, що середовище і стосунки є істотними та визначальними факторами формування неповторної особистості й озброєння її практичними навичками, нормами, правилами життєздатності, — то сьогодення має намагатися, крім нормативних знань про життя, поставити школяра в умови самооцінкової самореалізації, що сприяло б соціалізації школяра (через суму засобів, а не той чи інший вибірковий засіб). Тут індивіди діставали б знання про стосунки між людьми, про життя і спілкувалися з оточенням через дієства, були б активними учасниками обрядово-гуманної діяльності як у позакласній, так і в урочній роботі. З даної позиції завданням першорядної ваги є осмислення виховного процесу як допомоги індивідові в пошуках себе та своїх запитів. Шляхом до розв'язання цього завдання вчені вважають **самореалізацію**. Під самореалізацією розуміється процес самовиховання та взаємодії дитини із суспільством у діалозі на рівних, передання дитині життєвого досвіду, де в основі взаємодії лежатиме гуманна, творчо-перетворювальна діяльність. Названий підхід визнається нині як креативна технологія організації навчально-виховного процесу, де під технологією ми розуміємо наукове обґрунтування вибору методів, засобів та прийомів, спрямованих на взаємодію “учитель — учень”, у розробці програми життєвого саморозвитку дитини, девізом програми якої є ідея життєтворчості індивіда. Змістом цієї програми пропонуємо такі етапи дій учня: “світ починається з мого розуміння його”, “світ і мої вчинки в ньому”, “прогнозування моделей етапів мого життя через мої вчинки”, “я і культура”, “я — людина”, “я і життя”, “я і історія”, “мета мого життя — це бачення мене в ньому”. В центрі т якої діяльності — цілісність навчання та виховання

через комплекс ролей, які відомі із народних обрядів, літератури, фольклору, а також зорієнтовано розвиваючий підхід, спрямований на засвоєння знань попередніх поколінь. У даному випадку відбуватиметься взаємодія індивідів різних вікових етапів, що певною мірою соціалізуватиме школяра й активізуватиме креативну діяльність та спілкування. Діяльність передбачає набір різноманітних обрядових засобів, вплив яких сприяв би адаптації, формував би світоглядну позицію особистості через засвоєння контексту як сучасних культурних надбань, так і розуміння духовного коріння попередніх поколінь. В основі національної світоглядної позиції є формування гуманістичного ставлення школяра до світу через творчо-визначальну взаємодію та діалог, а також сприяння самовияву задатків індивіда, що в майбутньому впливатиме на олюднення світу. Мета названої діяльності — сприяння довольному розвитку індивіда, який орієнтуватиметься на корисну самореалізацію. В основі цієї орієнтації — вибір цінностей, які ґрунтуються на гуманній взаємодії людини з навколишнім світом і людини з природою, виходячи з таких етапів: а). виховне завдання (хто є вчитель, і хто є учень?); б). практичне завдання (можливості вчителя, можливості учня); в). завдання життєтворчості (результат впливу оточення, в якому самокорегується, само реалізується поведінка учня); г). в основі таких завдань — відштовхування від пізнання етично-загальногуманістичних понять до реалізації кожним індивідом своїх запитів [13, 14, 16, 17].

Мета свята-уроку. Мета — передбачити кінцевий результат, що планується як проектування всебічного громадянсько-етичного зросту, змін особистості того, хто вчиться; підготовка до гуманно-соціальної діяльності та готовності виконання тієї чи іншої соціальної ролі в житті, відповідно до гуманних позицій (чинити відповідально, справедливо). Завдання — врахування вибору способів самоактуалізації учня для стимулювання його розвитку; підтримка індивідуальної ініціативи з опорою на раціональну витрату часу і зусиль; активізація ролі загальнолюдських цінностей з опорою на такі механізми: свобода вибору, правова соціалізація, роль переконаності,

творчо-оцінкова діяльність, стимулювання вихованця до змін на краще. Специфіка діяльності — прогнозування культури діалогу поколінь, між індивідуальне спілкування в різних умовах соціально-креативної діяльності та використання знань з різних предметів у комплексі; а також спрямовування поглядів підлітків на добродійство (бажання бути корисним комусь, незалежно від винагороди; діставати задоволення від добродійства). Підготовка до свят на уроці має таке орієнтовне спрямування: добір етнографічного та етнологічного матеріалу, аналіз зібраного, обговорення за круглим столом, включення його в різні види діяльності: обговорення в ролях, підготовка сценарію, костюмів, добір фольклорного та літературного фактажу, попередня драматизація, зустрічі-обговорення заданого матеріалу з однолітками, корекція роботи, проведення свята на уроці. Планування орієнтовних результатів: формування позитивного ставлення до світу й до людей; емоційне сприйняття добродійства, що з'являється внаслідок формування внутрішнього настрою; соціальне усвідомлене розуміння потреби даної діяльності; переосмислення своїх знань, що фіксуються через самокорекцію, взаємопогодження; переоцінювання якостей інших, що з'являється внаслідок переорієнтації світопоглядів; класифікація знань, узагальнення поглядів, самооцінка, самоконтроль. До змісту роботи також відноситься створення суспільної думки, що дається через бачення вмінь і навичок міри самоаналізу. Зміст роботи в цьому напрямі також включає у себе організацію груп за інтересами, активізацію естетичної: моральної, фізичної діяльності; проведення конкурсів для вияву тих, чи інших задатків; залучення суспільних, наукових авторитетів до участі в диспутах, конференціях тощо. У процесі підготовки свята-уроку бажано враховувати додаткові індивідуальні години для обговорення народознавчого, фольклорного, літературного матеріалу. Запропонована форма свята-уроку має також на меті сприяти не тільки ознайомленню з певними чинниками гуманності, але й усвідомленому сприйманню національних цінностей і вміння використовувати їх у тій чи іншій ситуації (не заради вигоди для себе,

а тому, що це буде приємно іншій людині). Увага до планування такої роботи сприятиме усуненню морально-етичних, культурологічних, історичних, народознавчих, літературно-фольклорних пробілів у знаннях про національні цінності, помилковим поглядам на взаємини між людьми, непрагматичному підході до добродійства, милосердя, доброзичливості, збереженню морального рівня спілкування. Мета рольової діяльності — сприяти змінам у світогляді: моє міркування про життя, чи потрібно це, чи треба пам'ятати це, чи треба реалізувати в житті це, чи варто бути корисним світові?; формуванню критичного ставлення до себе, поважливості до людей, уваги до своєї культури, інших етносів, емоційної завершеності педагогічної дії (емоційної єдності колективу й педагога, що стимулюватиме до подальшої креативної самореалізовуючої діяльності).

Висновки та перспективи. Зазначена **форма подачі знань** та формування через їх зміст гуманних навичок (свято-урок) може активно впроваджуватися в навчальний процес через систему різних видів діяльності: пізнавальної, розумової, фізичної, естетичної, гуманно-етичної тощо. Назване — це прилучення молоді до широкого поняття «культура», як осереддя загальнолюдських цінностей; все має бути реалізовано у взаємодії через різноманітні персонажно-рольові функції. Основні надбання таких свят-уроків *убачаються у виробленні* індивідуальної мотивації й у користуванні гуманної позиції; *у виробленні* гуманних навичок, у досягненні самоосмислення, саморозкриття, вміння знаходити зв'язок між навчанням і життєвими реаліями, у формуванні здатності замислюватися над основними законами соціальної взаємодії людей, розбиратися у значенні та призначенні цих життєвих законів, правової культури, у гуманній реалізації індивіда через зазначені види діяльності; тут особливе місце приділяється доброзичливості, інтересу до самовдосконалення, самопізнання як важливим законам життя.

Врахування мети свят-уроків сприятиме цілісному підходові до навчально-виховного процесу через послідовні етапи розширення меж духовного світу, активізуватиме ціннісно-духовний потенціал потреб,

мотивів та схильностей, — де духовний світ, духовні межі слід формувати, спираючись на вибір цінностей, самопізнання, взаємодію, соціальну позицію, активність, що визначатиме життєтворчість. Чим більше розвиненою є особа, тим більшою мірою в її мотивах переважають ціннісні орієнтації, що підносять її духовність на вищий ступінь і роблять її творцем нових суспільних цінностей[1-4,5-14, 15, 16].

Використання названого матеріалу у комплексі сприятиме гуманній дієвості індивіда, знижуватиме міру байдужості, прагматизму, визначатиме факт особистісної адаптації.

Література :

1. Стефанюк С. МАН в етнографічній експедиції.// Журавлик. — 1998. — № 9. — С. 6.
2. Стефанюк С. Не росте трава на помості.// Журавлик. — 1998. — № 8. — С. 11.
3. Педагогічний словник / ред. кол. /за ред. Ярмаченка М.Д.- К., 2001.-514 с.
4. Стефанюк С. Із національних джерел.- Х., Крок,1997. — 96 с.
5. Стефанюк С. Свято-урок (науковий посібник). - К., 1993. — 50 с.
6. Стефанюк С. Цвіла вишиванка сумна//Слобідський край. Харків. - № 12. - 2003.
7. Стефанюк С. Деякі аспекти етнопедагогічної освіти. Педагогіка і психо-логія.-Київ АПН України. — 1998. — № 2. — С. 125—133.
8. Стефанюк С. Багатства національної духовної скарбниці Нові дні. Науково-суспільне видання № 11, Канада. — 1996. — С. 34 — 73.
9. Методичні поради до проведення свята-уроку/ Джерело. Методичний бюлетень № 1. — Х., 1994. — С. 53 — 57.
10. Орієнтовне свято-урок «Спасівка» Джерело. Методичний бюлетень № 1. — Х., 1994. — С. 57 — 59.
11. На допомогу учителю народознавства- К., 1995. — 124 с.

12. Українське народознавство (навч.видання). - Х., 2003. – 272 с.
13. Сценографія та міждисциплінарний зв'язок/ за ред.. С.Стефанюк. Науково-методичне дослідження.-Х., 2007.-С.60-62с.
14. Педагогіка гуманізму:особистість у освітньому просторі/За ред.. С.Стефанюк.-Х., Кроссруд,2011.-95с.
15. Стефанюк С. І оживають народні традиції./ Рідна школа.- 1994.- №10.- С. 13-17.
16. Філософський словник./Уп.В.П.Андрущенко.К-Х., 2002.669с.
17. Стефанюк С. Третє народження.- Х., Крок,1995. – 66с.

Формирование носителей новых общественных ценностей через активизацию ценностных ориентиров на празднике-уроке

Стефанюк С.К.

В статье рассматриваются вопросы, связанные с анализом влияния креативного учебно-воспитательного диалога на процессы активизации ценностных ориентиров.

Ключевые слова: ценностные ориентиры, педагогика гуманизма, взаимосоглашение, духовный мир, урок-праздник.

Formation of new media social values through the activation of moral values on a holiday-class

Stefanyuk S.

The questions related to the analysis of influence of creative educational dialogue on the processes of activation of the valued reference-points are examined in the article.

Key words: the valued reference-points, pedagogics of humanism, spiritual world, Celebratory lesson.